

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди"

Економічний вісник університету

Збірник наукових праць
учених та аспірантів

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК

ТОМ 1

**УМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ В КРАЇНАХ
З РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ**

(Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції)

Заснований у 2006 році
Видається чотири рази на рік

Переяслав-Хмельницький
2010

ББК 65.9(4)
УДК 330.658.114
18Е

У збірнику опубліковані наукові статті з актуальних питань національної економіки України, розвитку підприємництва, аграрної економіки, функціонування фінансової системи та соціальної сфери.

Для наукових працівників, викладачів, студентів економічних спеціальностей, працівників фінансово-кредитних установ та підприємницьких структур.

Редакційна колегія: **Боголіб Т.М.**, докт. екон. наук (головний редактор); **Біла С.О.**, докт. наук з держ. упр., **Боднар І.К.**, докт. екон. наук; **Галиця І.О.**, докт. екон. наук, **Горкіна Л.П.**, докт. екон. наук, **Плескач В.Л.**, докт. екон. наук, **Калюга Є.В.**, докт. екон. наук, **Лайко П.А.**, докт. екон. наук; **Лук'яненко І.Г.**, докт. екон. наук, **Перебийніс В.І.**, докт. екон. наук, **Полоник С.С.**, докт. екон. наук, **Чабан Г.В.**, канд. екон. наук, **Кучеренко С.Ю.** відп. секретар.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди". Протокол № 1 від 11 лютого 2010 р.

Постановою президії ВАК України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1 збірник наукових праць "Економічний вісник університету" внесено до нового переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з економічних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Адреса редакційної колегії:
08400, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30, к. 107.

Засновник та видавець: Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди".

Художник обкладинки: Попенко О.В.
Коректор: Навальна М.І.
Верстка: Сердюк А.В.

Підписано до друку 5 березня 2010 року. Формат 60x84/16.
Папір офсет. №1.
Гарнітура тип Таймс. Друк офсетний. Ум. др. арк. 36,62.
Обл.-вид. арк. 36,32. Наклад 300 примірників.

Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.

08400, обл.Київська, м.Переяслав-Хмельницький, вул.Сухомлинського, 30.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
(серія КВ, №12268-1152 Р від 01.02.2007.
Тел./факс +38 (04567) 5-66-71; 5-63-94
E-mail: ekon.dek@mail.ru

ISBN 966 - 8063 - 55-9

©ПХДПУ, 2010.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ І АТРИБУТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Постановка проблеми. Процес трансформації економічних відносин в Україні вимагає формування ефективного економічного механізму з ринковими принципами господарювання та мобілізацією якісно нових джерел зростання ефективності виробництва. Особлива роль у виконанні цього завдання належить підприємництву, яке активно розвивається на протязі останніх років, однак, цей розвиток відбувається, в основному, не у сфері виробництва, а в галузях, де можливий найшвидший оборот капіталу: торгівля, ринок нерухомості, фінансових послуг. Саме тому ми відстаємо від тих країн Західної Європи, які, знаходячись у приблизно рівних з Україною стартових умовах на шляху ринкових перетворень, вже давно зробили ставку саме на розвиток виробничого підприємництва. Це обумовлює важливість та невідкладність розв'язання питань сприяння розвитку промислового підприємництва як найбільш динамічної сили економіки. В таких умовах зростає важливість формування теоретичних засад та науково-практичних рекомендацій у сфері розвитку державної підприємницької діяльності саме у промисловості, для розвитку реального сектора економіки й переосмислення ролі держави в економічному зростанні країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постійний та глибокий інтерес до проблем державотворення і економічного розвитку держави демонстрували як класики економічної думки (зокрема, Дж.Б'юкенен, А.Сміт, Р.Солоу, К.Маркс, Ф.Енгельс, Дж.М.Кейнс, Р.Харрод, П.Семюелсон, Дж.Гелбрейт, М.Фрідмен, Дж.Стігліц та ін.), так і сучасні науковці. Серйозну увагу проблемам економічного розвитку держави та державного підприємництва приділяють такі російські та українські вчені-економісти, як Б.Данилишин, М.Долішній, П.Єщенко, З.Варналій, В.Виноградов, А.Гальчинський, В.Геєць, І.Дойніков, Я.Жаліло, Т.Ковальчук, С.Мочерний, В.Мунтян, Ю.Пахомов, В.Савченко, В.Черняк, М.Чечетов, А.Чухно, А.Шулус та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Економічний аналіз показав брак (недостатність) теоретичних концепцій та поглядів, які могли б бути основою державного підприємництва на етапі ринкових трансформацій.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення необхідності та особливостей функціонування державного підприємництва в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з важливих передумов стабільності суспільства, що дозволяє ефективно функціонувати в умовах різних впливів, зберігаючи при цьому свою структуру і здатність контролювати процес суспільних змін, є економічна політика[1, с.76], важливим завданням якої є активна участь держави, що є атрибутом соціально орієнтованої ринкової економіки. В цих умовах, стратегічними завданнями економіки України є утвердження України як конкурентоспроможної високотехнологічної держави, здійснення прогресивних структурних перетворень в економіці, поглиблення її європейської інтегрованості, удосконалення ринкових інститутів, формування сильної держави та активізація її функцій.

Нормативним підґрунтям подальшого економічного розвитку України вважають "Стратегію економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр. "Шляхом європейської інтеграції"", сутність якої полягає у визначенні чітко окреслених, науково обґрунтованих завдань остаточного виведення економіки на траєкторію гарантованого зростання через посилення дієздатності держави та дальшого поглиблення ринкових реформ, утвердження європейських принципів та механізмів соціально орієнтованої структурно-інноваційної моделі економічного розвитку[2].

Після проголошення незалежності. Україна пережила, щонайменше, дві кардинальні (трансформаційні) ломки: перша - відхід від "радянської республіки" та перехід до статусу незалежної держави; друга - це перехід від авторитарно-планової економіки на основі тотальної державної власності до статусу ринкової системи, в якій економічна роль і функції держави принципово інші. І перша, і друга кардинальні трансформаційні зміни привели до єдиного знаменника - утвердження держави як суспільного інституту, що всіляко сприяє організації, узгодженню, координації та розвитку продуктивних сил, появі у національному господарстві системи ринкових відносин, на базі яких реалізується розмаїття потреб та економічних інтересів суспільства, ключове місце серед яких займає державне підприємництво.

Ринкова трансформація економіки передбачає зміну якісних характеристик соціально-економічного середовища підприємницької діяльності та стимулювання інноваційного характеру перспективних напрямів її розвитку. Все це призводить до переосмислення ролі підприємницького потенціалу держави в стратегії трансформаційних процесів та вдосконалення шляхів залучення до підприємницької діяльності більшої кількості господарюючих суб'єктів, що сприятиме динамічному характеру розвитку економічної системи в цілому. Разом з тим не викликає ніяких сумнівів те, що державне підприємництво відіграє ключову роль у визначенні напрямів соціально-економічного розвитку країни. Вищезазначене приводить до висновку, що в умовах трансформації економічної системи України необхідним є поєднання приватного і державного підприємництва, що обумовлюється конкретними цілями і масштабами виробництва, які визначають ефективність тієї чи іншої форми підприємницької діяльності.

Проаналізуємо відмінності між приватним та державним підприємництвом. Так, державне підприємництво досягає вищих, об'ємніших цілей порівняно з приватним. Приватне підприємництво має свої інтереси лише на мікрорівні, які добре описуються показником ринкової ефективності, в той час як державне виходить далеко за ці межі. Мікрооцінка за допомогою таких показників, як продуктивність праці, фондо- і матеріаловіддача, рентабельність, придатні лише для порівняння окремих державних фірм. Вже для оцінки мезорівня - оздоровлення занепадаючих, але суспільно необхідних галузей, розвитку окремих регіонів тощо - потрібні інші показники. Не кажучи вже про макроцілі. Результати діяльності дер-

РАЗВИТИЕ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ НА ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

жавних підприємств на цьому рівні економіки можуть бути описані за допомогою макропоказників. Такий підхід "вимагає оцінки державних підприємств перш за все з погляду народногосподарської або соціально-економічної ефективності в широкому розумінні слова"[3, с.28]. Це передбачає необхідність проведення комплексного аналізу "внеску" державного підприємницького сектора в розвиток національної економіки, оптимізацію її структури, технологічне оновлення, в реалізацію регіональної політики, зайнятості тощо. Отже, його ефективність визначається тим, наскільки успішно він справляється з цими завданнями.

Результати функціонування обох підприємницьких секторів є порівнянними. За рядом показників державні структури поступаються приватним, але за іншими можуть випереджати їх. Так, про державне підприємництво слід говорити не лише з виправдальних позицій. Навпаки, мова повинна йти про його неабиякі переваги над приватним. Зіставлення результатів обох секторів економіки підтверджують і такі авторитетні науковці як Дж. Стігліц та Р. Барр. Вони зазначають, що в провідних галузях економіки і за конкурентних умов їх ринкова результативність зближується[4, с.25]. І це без врахування їх народногосподарського ефекту, який, зрештою, є для них головним. Йдеться про створення нових робочих місць, розвиток регіону, природоохоронні заходи та ін. У зв'язку з цим можна говорити про існування вторинного соціально-економічного ефекту державного підприємництва[5, с.68].

Період подолання наслідків "Великої депресії" та створення підвалин економічних систем Західних країн дали підставу переосмислити принцип "laissez faire". Більшість науковці визнали недосконалість ринку, зростання ролі держави на найвідповідальніших етапах розвитку та необхідність активного державного втручання в економіку країни. Сьогодні нас підштовхують до наслідування принципів ринкової економіки 1-ї половини XIX століття, коли державі відводилась роль "нічного сторожа". Але, як засвідчує світовий досвід, без активного регулюючого впливу держави ефективною соціально орієнтованою економікою не створити ніколи.

На сьогодні, загострення дискусій щодо шляхів забезпечення сталого економічного та соціального розвитку економіки України на інноваційно-інвестиційній основі дало поштовх до активізації пропозицій щодо посилення впливу держави на економіку, не стільки через непрямі методи впливу, скільки через пряме втручання шляхом виконання ряду функцій, серед яких чільне місце посідає функція існування та розвитку державного підприємництва.

Отже, розвиток державного підприємництва є однією з найважливіших форм втручання держави в економіку. Воно створює особливий вид підприємницької діяльності, яка здійснюється в рамках державного сектору і пов'язана з участю державних підприємств у виробництві та збуті товарів та послуг. В Україні формується новий тип державного підприємництва, який на жаль не має ні програми, ні визначених цілей та функцій в економіці нашої країни.

Сутність економіки визначається в трьох аспектах: по-перше, як найважливіша сфера суспільного життя, в якій на основі використання різноманітних ресурсів здійснюється виробництво, обмін, розподіл та споживання продуктів людської діяльності, формується і постійно розвивається система продуктивних сил і економічних відносин, якими управляють різні типи економічних законів; по-друге, як сфера народного господарства, що включає галузі матеріального виробництва і невиробничої сфери; по-третє, наукова дисципліна, предметом якої є вивчення секторів (промисловість, сільське господарство, послуги) і галузей господарства країни чи окремих її регіонів, а також деякі умови та елементи виробництва. Таким чином, економіка, є досить складним соціальним явищем, яке має досить складну структуру.

Роль держави у сфері економіки надзвичайно велика, адже вона створює умови для економічної діяльності, захищає підприємців від загрози зі сторони монополій, забезпечує потребу суспільства у товарах загального призначення, забезпечує соціальний захист малозабезпечених верств населення, вирішує питання національної безпеки.

В сучасних умовах, серед особливостей впливу української держави на економіку за допомогою безпосередньої участі державного підприємництва є наступні: наявність у власності держави все ще значної частки власності; нівелювання негативних наслідків ринкової стихії, які були характерними для перехідної економіки України; регулювання державою всіх сфер економіки; створення ринкових передумов ефективного функціонування економіки; домінування потреб суспільства над державними інтересами та ін.

На основі аналізу впливу держави на економіку за допомогою державного підприємництва тенденції розвитку економічної функції держави в період утвердження ринкових відносин дещо змінюються і набувають таких рис як: пошук співвідношення державного регулювання економікою та саморегулювання, а також чітке визначення нових меж втручання держави в економіку; соціально-орієнтований розподіл ресурсів; підвищення ролі саморегулювання економіки; визначення оптимального рівня централізації та децентралізації в управлінні економікою; подальше вдосконалення форм прямого впливу на економіку держави; перехід до різноманіття форм власності та типів господарювання; різке збільшення нових ринкових інститутів; вдосконалення економічної політики держави на інноваційно-інвестиційних засадах з урахуванням особливостей розвитку держави; врахування інших факторів, які так чи інакше спричиняють вплив на економіку держави, підвищуючи її роль (потреба у збереженні екологічного середовища, розвиток продуктивних сил, науково технічна революція, підвищення рівня усупільнення виробництва, задоволення виробництва суспільних благ, вплив глобалізації та вдосконалення господарського механізму).

Історичний аналіз розвитку державної господарської діяльності дає змогу встановити наступну закономірність. Державна власність на господарські об'єкти знаходиться в стані постійних структурних змін, обумовлених розвитком соціально-економічних процесів суспільства, необхідністю забезпечення (та підвищення) ефективності функціонування економіки. Вона змінюється відповідно до еволюції суспільних потреб та можливостей їх задоволення в режимі приватної ініціативи. Це означає, що держава полишає одні сектори економіки, як правило, ті, що забезпечують виробництво індивідуальних благ, передаючи їх у приватні руки. І разом з тим "перебирається" в інші, передусім ті, що забезпечують розвиток науково-технічного прогресу (фундаментальна наука, освіта), а також зростаючі потреби в суспільних благах. Ці види діяльності є або недоступними для приватної ініціативи (наприклад, через величезну вартість робіт, надмірний ризик

тощо), або "нецікавими" (через недостатню рентабельність), або такими, що їх недоцільно доручати приватним особам (зокрема через неможливість створити конкурентне середовище тощо)[6, с.150].

Державне підприємництво сформувалось 2 шляхами: 1) в результаті будівництва підприємств за рахунок державного бюджету, головним чином для військових цілей, а також для обслуговування суспільства в цілому; 2) в результаті націоналізації, одержавлення окремих підприємств і цілих галузей промисловості та транспорту, а також придбання частини акцій приватних підприємств.

Українське бачення питання державного підприємництва досить обмежене. За економічною енциклопедією за редакцією С.Мочерного, державне підприємництво - це організаційно-господарська діяльність, порядок створення державою власних підприємств, планування й управління різними формами державних підприємств[7, с.320].

Сучасна держава ставить перед державними підприємствами, крім комерційних, ще й соціально-економічні цілі, використовуючи їх для регулювання та підвищення конкурентноздатності економіки, подолання господарських диспропорцій та підтримки зайнятості. Дані задачі взаємопов'язані між собою. Виконання комерційних задач забезпечує виконання задач загальнонаціональних, оскільки для їх здійснення потрібні як фінансові так і матеріальні ресурси. Отже, лише збалансованість обох задач в умовах підкорення державних підприємств вимогам ринкової економіки може сприяти підвищенню ефективного функціонування державних підприємств.

Державне підприємництво являє собою економічну діяльність у різних сферах та сегментах національного господарства, що належать до державної власності і отримують необхідні фінансово-економічні результати (прибуток). Державне підприємництво, як особлива форма загальнодержавної ініціативи та ефективного господарювання, спонукає об'єднати капітал та зусилля держави для досягнення загальної мети.

Наявність державного підприємництва зовсім не означає, що таким чином ведеться бізнес без помилок та недоліків. Ці останні мають місце, іноді їх не менше, ніж перемог та підприємницьких успіхів. Однак, у кінцевому підсумку держава включає свої можливості та переваги і в кінцевому підсумку перемагає господарська підприємливість, бажання взяти гору над загальними проблемами. Звичайно так буває там і тоді, де державні управлінці й менеджери демонструють високу професійність, працелюбство, діловитість, турботу про завтрашній день усіх суб'єктів ринкового господарства і, безумовно відповідальність.

Ринковий досвід господарювання та підприємницької діяльності демонструє широке коло учасників, які, обравши ту чи іншу організаційну форму діяльності, підтверджують статус-кво "суб'єкта ринкового господарства". Зокрема, йдеться про такі організаційно-господарські форми господарювання: індивідуально-трудова діяльність (фізична особа-підприємець), кооперативи, орендні підприємства, фермерські господарства, малі підприємства, фірми, виробничі підприємства (різних форм власності), товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства, повні товариства, спільні підприємства, концесії, акціонерні товариства (закритого й відкритого типів), об'єднання, консорціуми, синдикати, корпорації, асоціації тощо. При цьому особливим і найменш дослідженим різновидом підприємницької діяльності є державне підприємництво.

Все це призводить до необхідності переосмислення ролі підприємницького потенціалу держави в стратегії трансформаційних процесів та вдосконалення шляхів залучення до підприємницької діяльності більшої кількості господарюючих суб'єктів, що сприятиме динамічному характеру розвитку економічної системи в цілому. Разом з тим, не викликає сумнівів факт, що поряд з приватним підприємництвом, яке в наш час відіграє усе більш вагому роль, державне підприємництво також є значимим при здійсненні масштабних проектів, що займають вагоме місце в реалізації ключових напрямів соціально-економічного розвитку країни. Державне підприємництво в нинішньому вимірі - це "правила гри" не під дахом державної влади, а в рамках чинного законодавства, що захищає вироблені правила поведінки усіх, в т.ч. й стратегічні інтереси суб'єктів господарювання.

Державне підприємництво ґрунтується, перш за все і головним чином, на могутньому фундаменті матеріальних інтересів і стимулюється ними. Адже в сучасних умовах вольові рішення, що ігнорують економічні потреби й інтереси учасників господарського життя, не будуть виконуватися, доки суперечитимуть здоровому глузду і будуть тягнути за собою фінансово-економічні збитки. Врешті-решт, час та історія підтвердили істинність простої і зрозумілої формули Д.М.Кейнса: "масовий сукупний попит рухає економіку". Тому квінтесенцією державного підприємництва є пошук й запуск до життя господарської підприємливості, забезпечення мобільності капіталу (у вигляді інвестицій та інновацій), а також підприємницькі ідеї та змагальність робочої сили в умовах її достойної оплати.

Ми повністю підтримуємо науковців Т.Т.Ковальчука і В.К.Черняка, які гостро й системно піднімають дану проблему і вважають, що бідність працюючої родини - злочин держави. Повернути заробітній платі втрачені економічну роль і соціальне призначення основного життєвого стандарту - винятково важлива державна проблема. Суттєве збільшення "ціни" найманої праці, збільшення заробітної плати висококваліфікованих працівників - це визначальна умова і ключовий фактор соціального й науково-інноваційного оновлення держави [8, с.180].

В.Б.Студенцов до причин існування державного підприємництва відносить: 1) Переваги державної організації виробництва над приватною взагалі або в деяких умовах; 2) Немоżliвість організації необхідного виробництва на приватній основі (дезорганізація економічного життя, нестача факторів виробництва (приватного капіталу та підприємницьких кадрів), високий ризик та ін.); 3) Недосконалість або провали ринку (зовнішні ефекти (екстералії), неповна інформованість агентів, незадовільний розподіл доходів та ін.).

На нашу думку, серед причин значного зростання державного сектора в економіці слід виділити такі: війна та національний захист, інфраструктурне забезпечення макродинамічних процесів, зростання населення, урбанізація, екологія та інші.

Державному підприємництву притаманний ефект масштабу, який зумовлюється відносно великими розмірами суспільних підприємств і підкріплюється економічною могутністю самої держави. Це передбачає отримання вигоди як на виробничій стадії (високий рівень фондоозброєності, що забезпечується державним капіталом, та економією на витратах

РАЗВИТИЕ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ НА ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

виробництва, викликаних величиною підприємств) так і на збутовій стадії (можливості виграшу, пов'язані із закупівлею значних партій сировини, матеріалів і комплектуючих за пільговими цінами, вигідні умови отримання кредиту, прогресивної техніки та ін.) та підвищує результативність державного підприємництва як на мікро-, так і макrorівнях. Державне підприємництво залежно від конкретних умов може змінювати свої масштаби, але не може бути заміненим приватним підприємством в цілому.

Отже, не зважаючи на те, що державне підприємництво поступається приватному за результатами ринкової ефективності та нижчій рентабельності діяльності, воно надолужує це досягненнями в реалізації національних цілей, в створенні умов для здійснення суспільного відтворення та взяттю на себе ряду обов'язків, зокрема у сфері виробничої і соціальної інфраструктур, зменшенні витрат приватного сектора.

На державне підприємництво покладається ряд функцій, серед яких: участь у подоланні техніко-економічної відсталості країни та структурній перебудові економіки, при цьому важливе значення надається будівництву та експлуатації залізничних доріг, розвитку базових галузей промисловості - вугільної, металургійної, машинобудівної; розвиток мережі поштово-телеграфного зв'язку і т.д.; матеріальне забезпечення реалізації загальнодержавних цілей (наприклад, зміцнення обороноздатності, надання певного соціального захисту деяким категоріям населення); антимонопольна діяльність: протиставлення монополізації окремих галузей на основі низьких цін на продукцію державних підприємств чи встановлення їх граничного рівня при закупівлі продукції у монополістів [9, с.203]; забезпечення діяльності підприємств і галузей економіки, які є малорентабельними, і не цікавлять приватний капітал, але їх діяльність та розвиток визначає загальні умови виробництва і відтворення. Це відноситься до галузей економічної інфраструктури (енергетика, транспорт, зв'язок); "оздоровлення" галузей, які переживають кризи (суднобудування); допомога життєво необхідним галузям економіки з метою забезпечення потрібного рівня економічної життєздатності та прискорення науково-технічного прогресу, зміцнення на цій основі позиції країни у світовому господарстві (науково- і капіталомісткі галузі: авіакосмічна, атомна, нафтопереробна та ін.); охорона навколишнього середовища, шляхом залучення безвідходних технологій, будівництва очисних споруд у сферах виробництва, які представляють загрозу в екологічному відношенні (добувна промисловість, енергетика).

На нашу думку, функції державного підприємництва слід доповнити наступними:

1) створення і підтримка економічної та виробничо-господарської інфраструктури економіки. Це та сфера, без якої національна економіка не може функціонувати взагалі. Держава створює умови для функціонування таких галузей, як енергетика, діяльність пошти, транспорту та ін. Держава взяла на себе ключову роль у розробках програм атомної енергії, освоєння космічних просторів, тобто тих галузей, які пов'язані із забезпеченням національного захисту та національної безпеки.

2) забезпечення функціонування малорентабельних та нерентабельних галузей. Державний контроль над природними монополіями в таких галузях, як енергетика та транспорт, є необхідним для захисту споживачів від зловживань монополій. Природні монополії можуть встановлювати контроль над цінами, розділяючи ринок і продаючи свою продукцію за максимально можливими цінами. Саме для недопущення такої ситуації держава встановлює жорсткий контроль над природними монополіями, які знаходяться в приватному володінні. Слід зауважити, що природні монополії функціонують в галузях економіки, які займаються виробництвом та реалізацією тих товарів та послуг, які не завжди забезпечують окупність вкладених засобів або приносять занадто низький прибуток, і тому приватні підприємці не завжди ризикують вкласти свої кошти для організації їх виробництва. Природна монополія виникає в тих галузях, де окрема фірма має можливість виробляти необхідні для суспільства товари та послуги за більш низькою ціною і більш якісно, ніж це можуть зробити декілька конкуруючих між собою фірм. Йдеться про суспільно значимі товари та послуги, виробництвом яких не хочуть займатись приватні фірми;

3) конкурентоздатність державного підприємництва. Державне підприємництво, як частина ринкової економіки передбачає існування конкурентного середовища (державні підприємства повинні приймати ринкові принципи, і перш за все конкуренції). Конкурентоздатність державних підприємств можна забезпечити шляхом дерегулювання (зменшення кількості умов, які обмежують конкуренцію в окремих секторах національної економіки), скорочення регулюючої ролі держави, забезпеченням доступу економічних суб'єктів до раніше зачинених ринків та ін. На державне підприємництво покладено ряд завдань: подолання виробничого монополізму, заохочення конкурентної поведінки, врівноваження всіх учасників ринку та ін.

Основні відмінності державного підприємництва від приватного полягають у тому, що: ступінь усупільнення державних підприємств нижче, ніж у приватних, тому у них менше самостійності у прийнятті економічних рішень; державне підприємство ставить перед своїми підприємствами крім комерційних, ще й деякі соціально-економічні завдання, а приватне підприємництво основною метою діяльності вважає максимізацію прибутку; приватним підприємствам загрожує банкрутство, вони знаходяться під контролем конкуренції, тісно пов'язують оплату праці управляючих з прибутками корпорацій, а державні підприємства не піддаються банкрутству, не відчувають тиску конкуренції на них, стимулювання державних службовців не таке гнучке, хоча їх зайнятість більш стійка.

Перевагами приватного підприємництва над державним є те, що: приватний капітал володіє більшими традиціями підприємництва, швидко реагує на зміни попиту, непередбачувані ситуації, здатний більш ефективно контролювати затрати, мінімізувати підприємницькі ризики. Ефективність приватного підприємництва підтримується рядом факторів: приватний бізнес може гнучко підвищувати свої інвестиційні можливості за допомогою фінансового ринку, підприємці приватного сектору мають економічну свободу і повноваження в реалізації своїх цілей.

Отже, як показує наш власний досвід та досвід країн із розвинутою ринковою економікою, державні підприємства є в кожній країні і питанням забезпечення ефективності управління ними приділяється значна увага. Ще жодна з країн, що обрала шлях розвитку економіки на ринкових засадах і досягла суттєвих успіхів на цьому шляху, не відмовилася від створення та активної підтримки державних підприємств. Чому? Перш за все, через особливу роль цих підприємств у забезпеченні суспільного розвитку в цілому і в реальному секторі економіки зокрема, а саме тому, що: функціонування державних під-

приємств - виключна форма розвитку тих галузей і напрямків економіки, які відіграють провідну роль у забезпеченні відповідного рівня національної безпеки країни; державні підприємства забезпечують заповнення тих ринкових ніш та напрямків задоволення соціальних потреб суспільства, в яких внаслідок низької норми прибутку (або навіть в умовах повної неприбутковості) підприємства інших форм власності не бажають здійснювати підприємницьку діяльність, але ефективний суспільний розвиток не може бути забезпечено без відповідного задоволення цих соціальних потреб; створення державних підприємств - один із способів забезпечення національних інтересів за стратегічними напрямками виробництва, форма захисту цих напрямків від експансії іноземного капіталу; державні підприємства виступають як впливовий інструмент державного регулювання цін на внутрішньому ринку, більш м'яка форма державного втручання у становлення цінової рівноваги з метою забезпечення захисту найбільш соціально вразливих верств населення; державні підприємства зберігають своє значення в тих капіталомістких галузях економіки, де приватний капітал внаслідок недостатнього його накопичення не може забезпечити створення відповідних за масштабами і рівнем застосування сучасних технологій підприємств.

Таким чином, існування інституту державних підприємств у ринковому середовищі визначається як виключними вимогами забезпечення суспільного розвитку, так і альтернативними формами використання капіталу з метою ефективного впливу на загальноекономічні процеси в країні.

Держава більше потрібна бізнесові, ніж бізнес державі, з ряду причин:

- перерозподіляючи доходи, вона створює ринок збуту для бізнесу. В середньому держава через пенсії, найм службовців, військових тощо, фінансування освіти, науки і деяких інших сфер робить покупцями до половини населення. На додаток до цього, виконання бюджетних замовлень і постачання для державних закупівель забезпечує ринок збуту не менше чверті всього товарного виробництва;

- держава організує і виконує безліч таких суспільно необхідних справ, які бізнес не може чи не бажає виконувати. Вона утримує тих, хто неспроможен вижити в ринкових умовах буде дороги і каналізацію, забезпечує охорону всієї країни від небезпек ззовні і порядок всередині, підтримує культуру, освіту і охорону здоров'я. Можете уявити здорове суспільство, де інваліди просто помирають, безпека держави спирається на приватні армії олігархів, порядок на вулицях підтримується їх же охоронними службами, проїзд і прогулянка по вулицях і дорогах платні, вчать і лікуються виключно за гроші?;

- держава допомагає бізнесу, коли встановлює правила відносин між учасниками бізнесу і створює механізми для безумовного дотримання цих правил. Звичайно, ці правила з самого початку створював і удосконалював сам бізнес, він спроможен задіяти і певний примус для тих, хто ухиляється від їх виконання, але історичний досвід показав, що безпереймність і злагодженість дій учасників ринкових відносин і тим більше - підпорядкування цих дій інтересам суспільства краще досягаються там, де ці правила і механізм їх дотримання створюються не самими учасниками ринку, а відносно незалежною від них державою.

Тут прихована головна проблема української держави - вона погано виконує цю регулятивну функцію. За всі роки незалежності законодавча влада в Україні так і не спромоглася створити зрозумілу, достатньо повну, несуперечливу і досконалу нормативно-правову базу врегулювання відносин між учасниками бізнесу, а виконавча влада - налагодити механізм, при якому були б неможливими будь які відхилення від нормативно-правових вимог.

При цьому провина законодавчої влади вагоміша, ніж виконавчої: доки нормативно-правова база господарювання недосконала, а місцями взагалі бездіяльна, неможливо, та й недоцільно створювати досконалий механізм безумовного дотримання вимог законодавства. Невиконання законів - природна реакція суспільства на недоробки законодавчої влади.

В реальному житті будь-яка демократія нездатна повністю виправдати саму суть цього слова - "влада народу". Вона завжди залишається "владою від імені народу" - ще нікому у світовій історії не вдалося побудувати систему дійсного всенародного самоуправління, яка б не стала повним безладом. Будь-які органи, створені в державі для виконання управлінських функцій, неминуче отримують "власні інтереси", далеко не завжди тотожні з інтересами всього суспільства і народу.

Тому надзвичайно важливу роль в удосконаленні відносин влади з суспільством відіграє залучення різного роду громадських організацій до процесів вироблення державних рішень, а далі - і до контролю за виконанням цих рішень. На відміну від будь-якого державного органу, громадська організація не може мати власних інтересів, які б суперечили інтересам її засновників - тому можна бути впевненим, що пропозиції цієї організації будуть більш погоджені з дійсними інтересами більшості суспільства.

Виборні представники, якими гарними вони б ні були, не можуть з такою пристрасстю і послідовністю захищати справу дітей-інвалідів, як це роблять організації матерів цих дітей, так просувати здорову старість і здоровий спосіб життя, як самі організації аматорів спорту або товариства моржів-ветеранів, аматорів бігу і т.д.

Задача законодавців усіх рівнів - створити правовий простір для стикування двох видів демократії, підтримати мотивацію до самоорганізації і суспільного самоврядування, прокласти містки між самоорганізованим населенням, його виборними органами на локальній території і муніципальними структурами влади і життєзабезпечення.

Висновки

Здійснене дослідження дало змогу дійти таких загальних висновків:

1. Державне підприємництво ґрунтується, перш за все і головним чином, на могутньому фундаменті матеріальних інтересів і стимулюється ними. Адже в сучасних умовах вольові рішення, що ігнорують економічні потреби й інтереси учасників господарського життя, не будуть виконуватися, доки суперечитимуть здоровому глузду і будуть тягнути за собою фінансово-економічні збитки. Врешті-решт, час та історія підтвердили істинність простої і зрозумілої формули Д.М.Кейнса: "масовий сукупний попит рухає економіку". Тому квінтесенцією державного підприємництва є пошук й запуск до життя господарської підприємливості, забезпечення мобільності капіталу (у вигляді інвестицій та інновацій), а також підприємницькі ідеї та змагальність робочої сили в умовах її достойної оплати.

2. Державне підприємництво являє собою економічну діяльність у різних сферах та сегментах національного госпо-

дарства, що належать до державної власності і отримують необхідні фінансово-економічні результати (прибуток). Отже, державне підприємництво як форма ініціативного господарювання спонукає об'єднати капітал та управлінсько-регуляторні зусилля держави для успішної реалізації загальнонаціональних проектів і програм, тобто для досягнення загальнодержавної мети. Усвідомлення в процесі дисертаційного дослідження цієї очевидності, що держава і ринок не можуть бути взаємозамінними суспільним феноменами, дозволила автору дійти висновку, що ринковою має бути економіка, система господарювання, а не держава чи все суспільство. Водночас особлива увага державних органів повинна сконцентруватися на тому аби виключити тіньову, а нерідко й кримінальну діяльність суб'єктів господарювання і водночас не допускати розправи над ринковими структурами і незалежним бізнесом.

3. Державне підприємництво сформувалось 2 шляхами: 1) в результаті будівництва підприємств за рахунок державного бюджету, головним чином для військових цілей, а також для обслуговування суспільства в цілому; 2) в результаті націоналізації, одержавлення окремих підприємств і цілих галузей промисловості та транспорту, а також придбання частини акцій приватних підприємств.

4. Формуючи конкурентне середовище, держава економічним чином та через свої організаційно-управлінські функції мала б зумовлювати утвердження в Україні найбільш ефективного й раціонального способу виробництва в усіх своїх різновидах. Саме через державне управління та регулювання мали б підсилюватися (на жаль, так не є) конкурентні механізми ринкового господарства, генеруватися, з одного боку, безперервність процесу відтворення, його цілісність, а з іншого - баланс попиту і пропозиції, формуватися потенціал рівноваги і взаємовигоди для господарюючих суб'єктів.

5. Україна рано чи пізно змушена буде сформувати й практично реалізувати інноваційну модель розвитку з сильним державним диригуванням. Це не заперечує ринковий вектор, а навпаки - надає йому більшої спрямованості. Ніякими "особливостями" перехідного періоду, первинного нагромадження капіталу не можна виправдати спотворену поляризацію суспільства - на абсолютно злидінних і надбагатих, монопольних роботодавців, які не визнають ніяких соціальних застережень і цинічно експлуатують беззахисну, безпрецедентно дешеву працю (робочу силу). Зникнення такого ганебно-явища, як бідність працюючої сім'ї - ключова проблема й невідкладне завдання української держави.

Література

1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / [Варналія З.С., Гончарук А.Я., Жаліло Я.А., Жук В.І., Ковальчук Т.Т.]; під ред. З.С. Варналія. - К. : НІСД, 2006. - 576с.
2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) Шляхом Європейської інтеграції / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. - 416 с.
3. Виноградов В.А. Приватизация: опыт Франции на фоне глобальных тенденций / В.А. Виноградов // Мировая экономика и международные отношения. - 1996. - №10. - С. 24-39.
4. Стиглиц Дж. Ю. Многообразнее инструменты, шире цели: движение к Пост-Вашингтонскому консенсусу / Дж. Ю. Стиглиц // Вопросы экономики. - 1998. - №8. - С. 4-34.
5. Савченко В. Феномен государственного предпринимательства / В. Савченко, А. Шулулус // Российский экономический журнал. - 1997. - №1. - С. 63-69., с.68.
6. Самуэльсон П. Экономика: в 2 т. / П. Самуэльсон; [пер. с англ.] - М.: НПО "Алгон" ВНИИСИ "Машиностроение", Т.1. - 1993. - 333 с.
7. Економічна енциклопедія: у трьох томах / [відпр. ред. В. Мочерний та ін.]. - К.: Видавничий центр "Академія", 2000. - 864 с.
8. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека і політика. Із досвіду професійного аналітика / Т.Т. Ковальчук. - К.: Знання. - 2004. - 246с., с. 180.
9. Дойников И.В. Государственное предпринимательство: учебник / И.В. Дойников. - М. - 2000. - 265с.

Станишевская Л.С.,

НИЭИ Министерства экономики Республики Беларусь (г. Минск)

УГРОЗЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ С ПОЗИЦИЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЧЕЛОВЕКА

Для процессов естественного движения населения Беларуси последних двух десятилетий характерно формирование демографических колебаний, которые периодически приобретают как положительную, так и отрицательную направленность. Итогом этих колебаний явилось формирование негативных тенденций в области народонаселения. Так, уровень смертности в настоящее время в 1,2 раза превышает уровень рождаемости. Более 15 лет сохраняется отрицательный естественный прирост населения, приводящий к ежегодной убыли численности жителей. Тревогу вызывает и высокий уровень смертности населения в трудоспособных возрастах (24% от числа всех умерших), особенно среди мужчин (в 4,5 раза выше смертности женщин этой возрастной группы). Численность детей снижается, демографическое старение нарастает.

Необходимо отметить, что в последние годы в стране предпринимается комплекс мер социально-экономического, организационного, правового характера по стабилизации демографической ситуации и формирования предпосылок для демографического роста. Эти проблемы находятся в центре внимания Национальной программы демографической бе-

ЗМІСТ

Секция 1. Экономика знаний, инновационная экономика

Бакова І.В., Пронін О.І. Інформаційні технології як інноваційний засіб формування економіки знань	3
Боголіб Т.М. Розвиток інноваційної економіки і елітна освіта	9
Волосюк М.В. Інноваційний та виробничий потенціал підприємств легкої промисловості	13
Галиця І.О. Інноватор в сучасному інноваційному процесі	17
Гальчинський Л.Ю., Конопльова А.Є. Зміни ринку програмного забезпечення в Україні у 2009 році	20
Гудкова А.А. Инновационное развитие экономики российской федерации: тенденции, проблемы, пути решения	23
Корсак М.М., Крюкова Г.А. Информационное обеспечение науки	28
Кучеренко С.Ю. Інноваційні чинники підвищення ефективності вирощування соняшнику в аграрних підприємствах	33
Лукашина М.В. Співвідношення інноваційної активності великих та малих і середніх промислових підприємств в Україні	37
Мамонтова Н.А. Трансформація систем управління вартістю виробничої компанії в новій економіці	43
Меджибовская Н.С. Становление информационного общества: влияние ИКТ на конкурентоспособность предприятий	47
Павлов К.В. Инновации экстенсивного и интенсивного типа	53
Плахотнік О.В., Безносок О.О. Формування змісту еколого-економічної освіти у вищій школі	59
Удовенко І.М. Республика Беларусь: взгляд в будущее из будущего	62
Федосюк Н.Ф. Методология регулирования качества жизни населения	67
Федулова Л.І. Напрями формування економіки знань в Україні в посткризовий період	68
Худякова І.В. Сегмент деловых услуг как элемент инфраструктуры инновационной экономики	74
Чабан Г.В. Характеристика формування регіональної інноваційної політики	79
Шовкун І.А. Відносини пропозиції та попиту на ринку науково-технічних досліджень і розробок	86
Шувалов С.С. Государственный заказ в системе государственного управления научно-техническим и инновационным развитием	90
Яненко І.Г. Організаційні проблеми інноваційного розвитку економіки України та шляхи їх вирішення	96
Янковська Л.А. Елементи структурного аналізу критеріїв конкурентоспроможності, регламентованих суб'єктами освітньо-фахового потенціалу	101
Яременко Л.М. Структура організаційно-економічного механізму державного управління вищою освітою в Україні	104

Секция 2. Бюджетный процесс

Белінська Я.В. Інфляція: особливості перебігу і напрями подолання	108
Коваленко Ю.М. Відповідність законодавства України у сфері фінансового сектора Світовим правовим нормам	111
Корж Г.Г., Телегіна Л.С. Основные пути сокращения неравенства доходов и уровня малообеспеченности населения республики Беларусь на современном этапе	117
Макаревич А.И. Налоговое стимулирование научно-инновационной деятельности в республике Беларусь	122
Михайленко С.В. Бюджетне фінансування соціальних програм: планування, виконання, оцінка ефективності	127
Морозова В.В. Исследование структуры и качества питания	132
Морозова Е.В. Выявление маркетинговых возможностей в банке	138
Попова І.Г. Прогнозирование реальной заработной платы и реальных денежных доходов населения	144
Соколовський Д.Б. Моделювання систем нейтрального оподаткування доходів від капіталу	150
Чеберяко О.В., Капушак Т.С. Особливості пенсійного забезпечення в Україні	156

Секция 3. Развитие рыночной экономики на постсоциалистическом пространстве

Воронов В.В., Краско В.Д. Индикаторы Потребительского поведения домохозяйств Латвии в контексте стран Евросоюза: сравнительный анализ	161
Галабурда М.К. Методологічні проблеми аналізу динаміки трансформаційного циклу в Україні	165
Данькова Н.В. Оценка влияния состояния окружающей среды на здоровье человека в контексте обеспечения качества экономического роста	169
Калініченко З.Д. Оцінні критерії ефективності діяльності об'єднань підприємств	174
Кильницкая Е.С. Оценка оплаты труда и социальные гарантии обеспечения уровня жизни населения в Украине	178
Коседовски В.В., Игнасяк-Шульц А. Некоторые особенности экономического развития стран Восточной Европы	180
Левчук Н.І. Проблеми інвестиційного забезпечення розвитку агропродовольчої системи	185
Макарчук І.М. Сучасний стан та оцінка рівня платоспроможності сільськогосподарських підприємств	190
Мищенко В.А., Клунко Н.С. Транспортно-складська логістика в логістичній системі фармацевтичного підприємства	196
Петришина Н.В. Державне підприємництво як економічна категорія і атрибут ринкових відносин	200
Станишевская Л.С. Угрозы демографической безопасности Республики Беларусь с позиций безопасности человека	205
Строк І.М. Проблемы и перспективы развития В2В сектора в Республике Беларусь	210
Студінський В.А. До питання інституціонального змісту національної ідеї в системі економічної поведінки суб'єкта	213

Тарасова Е.В. Применение методов многомерного статистического анализа для оценки уровня жизни населения регионов Республики Беларусь	216
Токарь С.И. Об оценке уровня бедности населения в Беларуси и других странах	221
Шимченко Л.А. Проблеми методологічного дослідження соціально-економічної безпеки як складової національної безпеки України	225
Яценко О.М. Практика ведення галузі бджільництва у країнах Європейського союзу	229

Секция 4. Экономический рост в контексте мировохозяйственных связей. Роль ВТО

Рыжанкова О.В. Деловые культуры международного бизнеса как двойная рефлексия развития мирового хозяйства	233
Турбан Г.В. Рост международной торговли и защита национального рынка от импорта в соответствии с нормами ВТО	236
Чжу Шисон Развитие обувной промышленности стран ЕС и ее влияние на мировой рынок обуви	239

Секция 5. Антикризисные программы национальных экономик

Балашевич М.И., Александрова Е.В. Интенсификация внешнеторговых отношений Беларуси и России в условиях мирового экономического кризиса	243
Біла С.О. Соціально-інституціональні складові антикризової політики	249
Боровик Л.С. Политика противодействия безработице в республике Беларусь в условиях мирового финансово-экономического кризиса	253
Захарін С.В. Формування параметрів бюджетно-податкової політики в контексті стимулювання інвестиційної діяльності	259
Зубачева В.Я. Экологическая политика республики Беларусь в условиях мирового финансово-экономического кризиса	264
Левкович А.П. Валютный курс как инструмент конкурентоспособности стран с формирующимся рынком в условиях мирового финансово-экономического кризиса	268
Пилуй М.П. Мировой опыт противодействия роста безработицы в условиях глобального кризиса и его использование в Беларуси	274
Привалова Н.Н. Антикризисные меры поддержки семей с детьми в республике Беларусь	281
Романенко С.И. Влияние внешней торговли на кризис свеклосахарного производства в Украине	286
Чорнобай О.В. Шляхи адаптації Світового досвіду розвитку ринку органічної агропродовольчої продукції до умов України	295
Шкутько О.Н. Влияние финансово-экономического кризиса на открытость экономик стран мирового сообщества	299
Гриб Р.В. Дефіцит фінансових ресурсів у пенсійному фонді України та пошук джерел покриття дефіциту	305
Ілляшенко А.Х. Прогнозування впливу інвестицій на макроекономічні показники в Україні	308

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди"

Економічний вісник університету

Збірник наукових праць
учених та аспірантів

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК

ТОМ 1

**УМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ В КРАЇНАХ
З РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ**

(Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції)

Головний редактор

Т.М. Боголіб

Переяслав-Хмельницький
2010

Підписано до друку 05.03.2010. Формат 60x84/16.

Гарнітура тип Arial. Обл.-вид.арк. 36,32

Ум. др. арк. 36,62. Наклад 300 примірників